

MATRIMONIS RELIGIOSOS I DRET MATRIMONIAL CANÒNIC (21057)

Titulació/estudi: Grau en Dret

Curs: Tercer

Trimestre: Primer

Nombre de crèdits ECTS: 5 crèdits

Hores de dedicació de l'estudiant: 125 h

Llengua o llengües de la docència: Català i Castellà

Professors: Mª Ángeles Félix Ballesta

1. Presentació de l'assignatura

Els articles 16 i 32 de la Constitució espanyola de 1978 van modificar el sistema matrimonial espanyol en possibilitar l'eficàcia civil d'una pluralitat de formes matrimonials que el Codi civil, després de la reforma de 1981, va sintetitzar en el matrimoni civil, el celebrat segons les normes canòniques i el de les minories religioses.

Aquesta assignatura pretén introduir i familiaritzar l'estudiant amb els quatre matrimonis religiosos susceptibles d'adquirir eficàcia civil a Espanya: matrimoni canònic, musulmà, jueu i protestant.

S'aprofundeix en l'estudi del Dret matrimonial canònic degut a la seva transcendència sociològica i per que és l'únic matrimoni religiós que, mitjançant l'Acord Jurídic de 1979 i l'art. 80 del Codi civil, pot ser anul·lat o dissolt per una jurisdicció confessional i la resolució eclesiàstica arribar a ser reconeguda per la jurisdicció estatal.

2. Competències que s'han d'assolir.

L'objectiu de l'assignatura és familiaritzar l'alumne amb les institucions pròpies del dret matrimonial canònic i religiós, i amb les eines d'anàlisi dels canons i regles aplicables a la pràctica matrimonial.

Les competències generals i específiques que es treballaran en l'assignatura són les següents:

Competències generals	Competències específiques
1. Competències instrumentals: - Capacitat d'anàlisi i síntesi. - Capacitat per a resoldre problemes. - Habilitats de gestió de la informació.	1. Comprendre el significat del matrimoni religiós en totes les seves vessants. 2. Conèixer els requisits necessaris per contraure matrimoni religiós amb reconeixement civil. 3. Analitzar les formes de celebració i llurs efectes.
2. Competències sistèmiques: - Capacitat per aplicar els	4. Distingir els diversos mecanismes jurídics existents davant una crisi

coneixements teòrics a la pràctica.	conjugal.
- Capacitat per aprendre.	5. Identificar les causes que poden portar a la nul·litat d'un matrimoni canònic.
- Coneixement d'altres cultures i costums.	6. Identificar les causes que poden portar a la dissolució del matrimoni canònic.
- Sentit comú.	7. Conèixer la organització de la jurisdicció eclesiàstica.
- Habilitats per a la recerca.	8. Correcta utilització oral i escrita del llenguatge jurídic específic de la matèria.
- Habilitat per a treballar de forma autònoma.	
3. Competències interpersonals:	
- Capacitat crítica.	
- Apreciació de la diversitat i de la multiculturalitat.	
- Competència comunicativa.	
- Capacitat per comunicar-se amb experts d'altres àrees.	
- Compromís ètic.	

3. Continguts

En aquest apartat es descriuen els dos eixos temàtics entorn dels quals s'organitza l'assignatura. Es tracta de presentar els nuclis vertebradors al voltant dels quals giren totes les activitats programades al llarg del curs (a les classes teòriques, als seminaris i també a les activitats a realitzar fora de l'aula).

Bloc de contingut I. Part General: Matrimonis religiosos

TEMA 1. MATRIMONI I DRET

1. Introducció.
2. Matrimoni romà.
3. Canonització del matrimoni.
4. Secularització del matrimoni.
5. Tendències actuals.

TEMA 2. SISTEMES MATRIMONIALS

1. Dret a celebrar ritus matrimonials religiosos.
2. Tipus de matrimoni religiós i el seu reconeixement civil.
3. Tècniques de connexió entre celebració religiosa i jurisdicció civil.
4. Sistemes unitaris. Sistemes mixtos.
5. Sistema matrimonial espanyol.

TEMA 3. MATRIMONI RELIGIÓS NO CATÒLIC I LA SEVA EFICÀCIA CIVIL

1. Matrimoni celebrat segons el ritu jueu (FCI): àmbit territorial i personal; expedient prematrimonial; celebració; i inscripció registral.
2. Matrimoni celebrat segons el ritu evangèlic (FEREDE): àmbit territorial i personal; expedient prematrimonial; celebració; i inscripció registral.
3. Matrimoni celebrat segons el ritu islàmic (CIE): àmbit territorial i personal; expedient prematrimonial; celebració; i inscripció registral.

Bloc de contingut II. Part especial: Dret matrimonial canònic

TEMA 4. CONCEPTE DE MATRIMONI CANÒNIC I EL *IUS CONNUBII*

1. Noció jurídica i regulació del matrimoni.
2. Propietats i elements essencials del matrimoni.
3. Caràcter sacramental del matrimoni.
4. Matrimoni putatiu i favor matrimoni.
5. Limitacions al *ius connubii*.

TEMA 5. IMPEDIMENTS MATRIMONIALS CANÒNICS

1. Naturalesa jurídica dels impediments matrimonials.
2. Matrimonis mixtos.
3. Impediments per raó d'incapacitat física: edat i impotència.
4. Impediments per raó d'incapacitat jurídica: vincle, ordre sagrat i vot públic perpetu de castedat.
5. Impediments per raó de delicte: rapte i crim.
6. Impediments per raó de parentiu: consanguinitat, afinitat, honestedat pública i parentiu legal.

TEMA 6. CONSENTIMENT MATRIMONIAL CANÒNIC

1. Contingut i emissió del consentiment matrimonial.
2. Sistematització de les anomalies consensuals.
3. Incapacitat psicològica consensual: manca de suficient ús de raó; greu defecte de discreció de judici; i impossibilitat d'assumir les obligacions essencials del matrimoni.
4. Consentiment coaccionat: violència física; por i temor reverencial.
5. Consentiment simulat: simulació total i simulació parcial.
6. Consentiment errat: ignorància de la naturalesa del matrimoni; error en la persona; error en la qualitat personal; error en la qualitat directament i principalment intentada; i error en la qualitat dolosament causat.
7. Consentiment condicionat: condició de futur; condició (reserva) de passat o de present.

TEMA 7. FORMA JURÍDICA DEL MATRIMONI CANÒNIC

1. Expedient prematrimonial
2. Forma d'emissió i forma de recepció.
3. Forma ordinària.
4. Forma extraordinària.
5. Problemes de jurisdicció.

TEMA 8. CRISI CONJUGAL EN EL MATRIMONI CANÒNIC

1. Revalidació del matrimoni: convalidació simple i sanació radical.
2. Separació conjugal.
3. Dissolució del matrimoni: mort; declaració de mort presumpta; matrimoni rat i no consumat; privilegis paulí i petrí.
4. Nul·litat matrimonial canònica.

TEMA 9. DRET PROCESSAL MATRIMONIAL CANÒNIC

1. Tribunals eclesiàstics.
2. Jurisdicció i competència.
3. Procés ordinari de nul·litat.
4. Procés documental.
5. Procés per a la dispensa de matrimoni rat i no consumat.

4. Calendari setmanal de l'assignatura

Dimarts, 27-09-2011	Divendres, 30-09-2011
Matrimoni i Dret.	Sistemes matrimonials
Dimarts, 04-10-2011	Divendres, 07-10-2011
Matrimoni religiós no catòlic i la seva eficàcia civil.	Concepte de matrimoni canònic i el <i>ius connubii</i> .
Dimarts, 11-10-2011	Divendres, 14-10-2011
Impediments matrimonials canònics (I)	<i>Seminari A:</i> Consentiment matrimonial canònic.
Dimarts, 18-10-2011	Divendres, 21-10-2011
Impediments matrimonials canònics (II)	<i>Seminari B:</i> Consentiment matrimonial canònic.
Dimarts, 25-10-2011	Divendres, 28-10-2011
Forma jurídica del matrimoni canònic.	<i>Seminari A:</i> Consentiment matrimonial canònic.
Dimarts, 01-11-2011	Divendres, 04-11-2011
FESTIU	<i>Seminari B:</i> Consentiment matrimonial canònic.
Dimarts, 08-11-2011	Divendres, 11-11-2011
Crisi conjugal en el matrimoni canònic.	<i>Seminari A:</i> Consentiment matrimonial canònic.
	Divendres, 18-11-2011
	<i>Seminari B:</i> Consentiment matrimonial canònic.
	Divendres, 25-11-2011
	Dret processal matrimonial canònic (I)
	Divendres, 02-12-2011
	Dret processal matrimonial canònic (II)

5. Avaluació

L'adquisició de les competències es realitzarà mitjançant l'avaluació contínua. Aquesta consisteix en la realització de les diverses activitats avaluable, presencials i no presencials, programades al llarg del curs. El treball dirigit no presencial consistirà en la realització de cinc activitats escrites avaluable sobre les competències treballades en l'assignatura. Aquestes activitats es realitzaran individualment pels estudiants i han de lliurar-se amb caràcter previ a la seva resolució en les respectives sessions.

La participació dels estudiants als seminaris és molt important i ha de reflectir el treball individual prèviament realitzat. A través de la discussió als seminaris s'avaluaran, entre altres competències, la capacitat de comunicació oral, l'argumentació i el raonament crític.

La nota final de l'avaluació contínua (40% de la nota final) estarà determinada per la qualificació de totes les activitats escrites avaluable realitzades al llarg del curs i de les intervencions orals realitzades als seminaris.

Al final del curs, es realitzarà un examen que constarà de dues preguntes i un cas pràctic. Tan les preguntes com el cas pràctic són obligatoris i tenen el mateix valor. La nota de l'examen equivaldrà al 60% de la nota final.

6. Bibliografia i fonts d'informació

6.1 Bibliografia recomanada.

BERNARDEZ CANTÓN, Alberto. *Compendio de Derecho Matrimonial Canónico*. Tecnos. Madrid (2009).

FORNES, Juan. *Derecho matrimonial canónico*. Tecnos. Madrid (2008).

LÓPEZ ALARCÓN, Mariano y NAVARRO-VALLS, Rafael. *Curso de derecho matrimonial canónico y concordado*. Tecnos. Madrid (2010).

REINA, Víctor y MARTINELL, Josep M^a. *Curso de derecho matrimonial*. Marcial Pons. Madrid (1995).

SOUTO PAZ, José Antonio. *Derecho matrimonial*. Marcial Pons. Madrid (2007).

6.2 Bibliografia complementària.

ACUÑA GUIRLA, Sara y DOMÍNGUEZ BARTOLOMÉ, Rocío. *El matrimonio religioso comparado en España y los sistemas matrimoniales en la Unión Europea*. Ocon. Granada (2008).

AUTORES VARIOS, (JUSDADO, M.A. Coord.), *Derecho matrimonial canónico y eclesiástico del Estado*, Colex, Madrid (2008).

BUENO SALINAS, Santiago. "Algunos problemas y soluciones en torno al proceso canónico de nulidad de matrimonio" en *Ius canonicum*. Vol. 39. Pamplona (1999), pp. 503 – 533.

BUENO SALINAS, Santiago y CAÑIVANO SALVADOR, Miguel Ángel. *Legislación y formularios comentados de Derecho matrimonial y procesal canónico*. Atelier. Barcelona (2002).

CAPSETA CASTELLÀ, Joan. "Engarce en el derecho Comunitario de la nulidad canónica en España de un matrimonio musulmán" en *Cuadernos de Integración Europea: Religión y Libertad en la Unión Europea*. Núm. 7. Valencia (2006), pp. 51-64. <http://www.cuadernosie.info>

COCCOPALMERIO, Francesco. *Curso de Derecho matrimonial y procesal canónico para profesionales del foro*. Universidad Pontificia de Salamanca. Salamanca (2009).

COMBALÍA SOLÍS, Zoila. "Inmigración y matrimonio en España" en *Cuestiones actuales de Derecho Canónico y Eclesiástico en el XXV Aniversario de los Acuerdos con la Santa Sede y XX Aniversario de Vigencia del CIC*. RODRÍGUEZ CHACÓN, Rafael y RUANO ESPINA, Lourdes (Eds.), Publicaciones Universidad Pontificia de Salamanca, Salamanca (2005).

COMBALÍA SOLÍS, Zoila. "Mujer y matrimonio en el derecho islámico" en *Conciencia y Libertad*. Núm. 13, (2001), pp. 35 - 56.

COMBALÍA SOLÍS, Zoila. "El Repudio islámico y modernización del Derecho en el mundo musulmán" en *El Islam en Europa*, Número especial de la Revista "Derecho y Religión". Núm. 1, (2006).

ESCRIVÀ IVARS, Javier. *El proceso contencioso declarativo de nulidad de matrimonio canónico*. Eunsa. Pamplona (2009).

FÉLIX BALLESTA, Mª Ángeles. "El matrimonio judío: próxima forma en nuestro sistema matrimonial" en *Cuadernos de la Facultad de Derecho*. Vol. 11. Baleares (1985), pp. 44 - 68.

FÉLIX BALLESTA, Mª Ángeles. "Breves reflexiones sobre la jurisprudencia del canon 1095. 3 del CIC" en *Escritos en honor de Javier Hervada. Ius Canonicum*. Volumen especial. Pamplona (1999), pp. 829 - 840.

FÉLIX BALLESTA, Mª Ángeles. "La defensa del vínculo" en *En Hominum causa omne ius constitutum est. Escritos sobre el matrimonio en homenaje al Profesor José Mª Díaz Moreno. S.J.* Universidad Pontificia de Comillas. Madrid (2000), pp. 757 - 774.

FÉLIX BALLESTA, Mª Ángeles. "Sentencias matrimoniales de la Rota Romana y del Tribunal Eclesiástico de la Archidiócesis de Barcelona" en *Matrimonio. El matrimonio y su expresión canónica ante el III milenio*. Eunsa. Pamplona (2001), pp. 1383 - 1392.

FÉLIX BALLESTA, Mª Ángeles. "Los sistemas matrimoniales en el Derecho comparado" en *Manual de Derecho Canónico, Derecho Matrimonial y Derecho Eclesiástico del Estado: II Matrimonial*. Iustel (www.iustel.com), Madrid (2002).

FERNÁNDEZ-CORONADO, Ana. "Matrimonio islámico, orden público y función promocional de los derechos fundamentales", en *Revista Española de Derecho Constitucional*, 85, (2009), pp. 125-156.

GARCÍA FAÍLDE, Juan José. *La nulidad matrimonial, hoy*. Bosch. Barcelona (1999).

GARCÍA FAÍLDE, Juan José. *Nuevo estudio sobre trastornos psíquicos y nulidad del matrimonio*. Universidad Pontificia de Salamanca. Salamanca (2003).

GARCÍA FAÍLDE, Juan José. *La Instrucción Dignitas Connubii a examen: (Texto castellano y comentario de sus artículos)*. Universidad Pontificia de Salamanca. Salamanca (2006).

GONZÁLEZ DEL VALLE, José María. *Derecho canónico matrimonial*. Eunsa. Pamplona (2009).

HERRERA GARCÍA, Mª Ángeles. *La falta de libertad interna en el consentimiento matrimonial*. Fundación Universitaria Española. Madrid (2010).

JORDÁN VILLACAMPA, Mª Luisa. "Efectos de las sentencias matrimoniales. La cosa juzgada" en *Ius Canonicum*. Vol. XXXIII, Núm. 65, Pamplona (1993), pp. 47 – 60.

JORDÁN VILLACAMPA, Mª Luisa. "Particularidades del sistema matrimonial español en el seno de la Unión Europea" en *Cuadernos de Integración Europea: Religión y Libertad en la Unión Europea*. Núm. 7. Valencia (2006), pp. 33 – 50.
<http://www.cuadernosie.info>

JUSDADO RUIZ CAPILLAS, Miguel ángel. *Derecho matrimonial canónico y eclesiástico del estado*. Colex. Madrid (2008).

LÓPEZ ZARZUELO, Félix. *Práctica procesal canónica de las causas matrimoniales*. Tecnos. Madrid (2002).

ODRIOZOLA IGUAL, Cristina. *La celebración del matrimonio en forma ordinaria en el sistema matrimonial español*. Servicio Editorial Universidad del País Vasco. Bilbao (2002).

PERALES AGUSTÍ, Montserrat. "El matrimonio protestante, islámico y judío", en www.iustel.com Materiales para el estudio del Derecho. Derecho matrimonial, tema 28, (2002).

PERALES AGUSTÍ, Montserrat. "La eficacia civil del matrimonio de las minorías religiosas en España", en JUSDADO RUIZ-CAPILLAS, M. A. (Director), en *Derecho Eclesiástico del Estado*, Colex, Madrid (2011), lección 14.

RAVINA BELTRAMI, Salvador. *Interpretación y aplicación del canon 1095.3 del Código de Derecho Canónico*. Comares. Granada (2006).

REINA, Víctor y FÉLIX BALLESTA, Mª Ángeles (Coords.). *Acuerdos del Estado español con Confesiones religiosas minoritarias*. Marcial Pons. Madrid (1996).

RODRÍGUEZ CHACÓN, Rafael y RUANO ESPINA, Lourdes (Coords.). *Los procesos de nulidad de matrimonio canónico hoy*. Dykinson, S, L. Madrid (2006).

SATORRAS FIORETTI, Rosa M^a. *Lecciones de derecho eclesiástico del Estado*. 3a. ed. Bosch Editor, Barcelona (2004), pp. 277 – 353.

SOUTO PAZ, José Antonio (Coord.). *El nuevo régimen legal del matrimonio civil en España. Estudios en honor del Profesor Víctor Reina Bernáldez*. Comares. Granada (2008).

TIRAPU, Daniel y LÓPEZ-SIDRO, Ángel. *Curso breve de derecho matrimonial canónico. Aspectos sustantivos y procesales*. Comares. Granada (2005).

6.3. Legislació

Código de Derecho canónico. Edición anotada. Eunsa. Pamplona (2007).

Legislación eclesiástica. Civitas. Madrid (2011).

Legislación eclesiástica. Aranzadi. Madrid (2011).

Normas de derecho eclesiástico. Comares. Granada (2011).

http://www.vatican.va/archive/cdc/index_sp.htm

Código de Derecho Civil.

6.4. Revistas

Anuario de Derecho eclesiástico del Estado.

Derecho y libertades.

Derecho y religión.

Ius Canonicum.

Laicidad y libertades. Escritos jurídicos.

Revista Española de derecho canónico.

Revista jurídica de Catalunya.

6.5. Links recomenats

www.iustel.com

<http://guiesbibtic.upf.edu/content.php?pid=130023&sid=1592866>

<http://www.upf.edu/bibtic/es/dret/canonic.html>

6.6. Guies d'estudi i activitats lliurades periòdicament pel professorat (disponibles a l'aula moodle)

Les activitats poden consistir en:

- Casos pràctics.
- Comentaris de sentències.
- Lectures recomanades.
- Recerca de fonts normatives i jurisprudencials, etc.

7. Metodologia

a) Activitats formatives

El disseny del procés d'aprenentatge d'aquesta assignatura es basa en un model metodològic organitzat en tres àmbits d'activitat pel que fa al treball dels estudiants: activitats presencials (dintre de l'aula); activitats dirigides (fora de l'aula); i treball autònom (fora de l'aula). Al seu torn, les activitats presencials s'organitzen en classes magistrals i seminaris.

L'itinerari d'aprenentatge de cada bloc de contingut es realitza pels estudiants principalment mitjançant el treball autònom, a partir dels materials didàctics facilitats pel professorat i, així mateix, guiats per les tutories.

b) Càlcul del volum de treball previst

Crèdits ECTS de l'assignatura: 5

Volum total de treball de l'estudiant: 125 hores (25 hores per crèdit ECTS).

Distribució del volum de treball de cada estudiant (aproximat):

1) Hores de treball presencial: 32 hores.

- 22 hores de sessions en Grup (classes magistrals).
- 6 hores de participació en activitats en Subgrup (Seminaris).
- 2 hores de tutoria (caràcter voluntari).
- 2 hores per a la realització de l'examen final.

2) Hores de treball dirigit: 37 hores.

- 22 hores de realització dels itineraris d'aprenentatge dels eixos temàtics de l'assignatura, amb caràcter previ i posterior a les classes presencials.
- 15 hores de realització de les activitats (5 activitats).

3) Hores de treball autònom: 56 hores.

- 2 hores de lectura del Pla Docent i preparació de la bibliografia i altres materials.
- 54 hores de preparació de l'examen final (estudi personal).

8. Programació d'activitats

Sessions teòriques

Sessió 1. Matrimoni i Dret

Sessió 2. Sistemes matrimonials

Sessió 3. Matrimoni religiós no catòlic i la seva eficàcia civil

Sessió 4. Concepte de matrimoni canònic i el *ius connubii*

Sessió 5. Impediments matrimonials canònics (I)

1. Naturalesa jurídica dels impediments matrimonials.
 2. Matrimonis mixtos.
 3. Impediments per raó d'incapacitat física: edat i impotència.
- Inici pràctica 1 sobre impediments.

Sessió 6. Impediments matrimonials canònics (II)

Entrega i correcció pràctica 1 sobre impediments.

4. Impediments per raó d'incapacitat jurídica: vincle, ordre sagrat i vot públic perpetu de castedat.
 5. Impediments per raó de delictes: rapte i crim.
 6. Impediments per raó de parentiu: consanguinitat, afinitat, honestedat pública i parentiu legal.
- Inici pràctica 2 sobre impediments.

Sessió 7. Forma jurídica del matrimoni canònic

Entrega i correcció pràctica 2 sobre impediments.

Sessió 8. Crisi conjugal en el matrimoni canònic

Sessió 9. Dret processal matrimonial canònic (I)

1. Tribunals eclesiàstics.
 2. Jurisdicció i competència.
 3. Procés ordinari de nul·litat.
- Inici pràctica 3 processal.

Sessió 10. Dret processal matrimonial canònic (II)

Entrega i correcció pràctica 3 processal.

4. Procés documental.
5. Procés per a la dispensa de matrimoni rat i no consumat.

Seminaris.

Sessió 1. Consentiment matrimonial canònic

1. Contingut i emissió del consentiment matrimonial.
2. Sistematització de les anomalies consensuals.
3. Incapacitat psicològica consensual: manca de suficient ús de raó; greu defecte de discreció de judici; i impossibilitat d'assumir les obligacions essencials del matrimoni.

Inici pràctica 4 sobre consentiment.

Sessió 2. Consentiment matrimonial canònic

Entrega i correcció pràctica 4 sobre consentiment.

4. Consentiment coaccionat: violència física; por i temor reverencial.
5. Consentiment simulat: simulació total i simulació parcial.
6. Consentiment errat: ignorància de la naturalesa del matrimoni; error en la persona; error en la qualitat personal; error en la qualitat directament i principalment intentada; i error en la qualitat dolosament causat.

Inici pràctica 5 sobre consentiment.

Sessió 3. Consentiment matrimonial canònic

Entrega i correcció pràctica 5 sobre consentiment.

7. Consentiment condicionat: condició de futur; condició (reserva) de passat o de present.